
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2013 (год. XXII), ISSN 2367-8585

Светлана БИБИК

ПОНЯТИЯТА РАЗГОВОРЕНО И РАЗГОВОРНОСТ В СТИЛИСТИЧНАТА СИСТЕМА НА СЛАВЯНСКИТЕ КНИЖОВНИ ЕЗИЦИ

Svetlana BIBIK

THE CONCEPTS OF COLLOQUIAL AND COLLOQUIALNESS IN THE STYLISTIC SYSTEM OF THE SLAVONIC LITERARY LANGUAGES

В статията са разгледани въпросите за проявите на разговорното и разговорността по примера на съотношението на функционално-стилистичните маркери „разговорност – поетичност“, „разговорност – научност“, „разговорност – официалност“. Отбелязани са особеностите на дискуссионните въпроси във връзка с изучаването на устната и разговорната реч в славянските езици. Предложена е теория за разговорно-битовия стил в книжовния език като източник на елементи за разговорност и разговорно в другите жанрово-стилистични условия на общуване.

Ключови думи: *разговорно, разговорност, поетичност, научност, официалност*

In the article the questions of display are considered colloquial on the example of correlation of functional-stylistic markers the „colloquial – poetry“, the „colloquial – scientific character“, the „colloquial – official business“. The peculiarities of controversial issues in the study of oral and conversational speech areas in Slavic languages. A theory of conversational-style domestic literary language

as a source of the elements of spoken in other genre and stylistic conditions of communication.

Key words: *colloquial – poetry, colloquial – scientific character, colloquial – official business*

Книжовният език е стандарт с функционално-стилови разновидности. В славянската стилистика е традиционна седемкомпонентната система на стилове – разговорно-битов, публицистичен, научен, художествен, официално-делови, сакрален и епистолярен (Стилистически 2006: 581; Українська 2007б: 605; Українська 2007а). Обемът на понятието *разговорност* се проявява чрез три главни универсални опозиции (разговорност – поетичност; разговорност – научност; разговорност – официалност), които лежат в основата на процесите на стилевата дивергенция и междустилевата интеграция, колоквиализацията на литературно-езиковата практика. Тези опозиции изразяват, според нас, градацията на стандартизацията на книжовния писмен език.

И така, изхождаме от факта, че разговорно-битовият книжовен език е компонент от комуникативно-стиловата парадигма *устна реч*, непосредствено неофициално битово общуване. Категорията *разговорно* е свързана с проблема за взаимодействие на устната разговорна некнижовна и книжовна практика. Тя обхваща функционално-семантичните и стилистични маркери на различни нива на устно-разговорната комуникация в книжните стилове. Теоретичен модел-филтър на териториално и социално маркирани елементи в народно-разговорната стихия по пътя им към книжовния узус се явява разговорно-битовият стил в книжовния език.

В славянската лингвистика теорията за *разговорното* е свързана с признаването на факта за съществуването на такава функционална разновидност, като разговорния (разговорно-битовия) функционален стил, а също с традицията да се съотнася разговорното (елементите на разговорно-битовия стил – фонетичните, ортоепичните, лексикално-фразеологичните, граматичните) с ниския колорит.

Констатацията за употребата на едни или други разговорни езикови единици в художествените и в епистоларните текстове, изследването на функционално-стилистичните маркери на такива

единици в лингвопоетиката водят до погрешната теза за наличието на две форми на разговорно-битовия стил на книжовния език – устната и писмената. Тази представа е породена от по-късното в сравнение с другите функционални разновидности на книжовния език обособяване на феномена *разговорно-битов книжовен език*, когато *образованността и нормативността* се обединяват в всекидневното практическо езиково съзнание на носителите на национално-културната традиция под влияние на учебно-образователния процес, езика на публицистиката, радиото, сцената.

Разговорно-битовата сфера на общуване трябва да бъде очертана преди всичко с помощта на определящия параметър *устност*, тъй като това е звукова, непосредствена/опосредствана (телефонна), непринудена, «свободна», естествена, емоционална, импровизационна, динамична, подвижна, визуализирана (освен телефонната), интонационно и жестово варираща,меняща се, изменяща се, видоизменяща се реч. За разговорно-битовия стил е свойствена диалогичната форма на устната комуникация, което влияе върху синтаксиса, семантиката на фразите. Следователно разговорно-битовият стил на книжовния език като устна всекидневна постоянна психофизична дейност на интелигенцията е противопоставен на останалите стилове на книжовния език, с тяхна помощ говорещият осъществява определена устна и писмена социално-професионална дейност. А писмената форма на разговорно-битовия стил има специфична реализация в компютърната разновидност на езика (Чемеркин 2009: 23).

Онова, което навлиза в писмената практика от разговорната реч, в лексикографските източници традиционно се означава с помощта на маркера *разговорно*. По такъв начин се осъществява осветелстването на функционално-стиловата и емоционално-експресивната маркираност на думите в речника, техните аксиологични параметри на непринуденост, а също така и възприемането на думите и словоформите като периферни по отношение на ядрото на лексикалната норма на книжовния език в определен времеви отрязък на неговото развитие. И така, речникът отразява голям сегмент от неофициалната национална речева практика, модифицирана и трансформирана чрез писмената фиксация в различните текстови форми. В тълковните речници се формира фрагмент на модел на разговорно-

битовия стил на книжовния език, неговата символична норма (лексикална, граматична, просодическа, деривационна). Фиксираните лексико-граматически и тематични класове не са разговорни думи, те са лексика с употреба в разговорната реч.

Дискусионността на въпросите на функционалната параметризация на разговорно-битовия стил е заложена в онтологията на устността и разговорността като определящи категории за неговото описание.

Така например в украинското езикознание много често като взаимозаменяеми са се употребявали понятията „разговорен (разговорно-битов) стил на книжовния език“ и „разговорна реч“ (Українська 2007б: 522; Пономарів 1992: 17), тъй като дълго време се е отъждествявало «разговорното» с «устното» (устна форма на общуване като разговор на две и повече лица, устен разговорен общонационален език). Д. Х. Баранник, който обосновава диференциалните признаци на разговорния (разговорно-битовия) стил по отношение на народно-разговорния език, констатира, че „народно-разговорната лексика и фразеология са ниво от разговорния стил на националния език – стил, който обслужва особена, специфична и най-голяма по обем в комуникативното пространство на езика сфера на всекидневното общуване“ (Баранник 2008: 28).

В белоруското езикознание се споделя мнението на онези учени, които признават двете форми на разговорната реч, терминологичното тъждество на разговорната реч и разговорния стил (Юрэвіч 1983: 33–49).

Руските езиковеди в теорията за функционално-стиловата стратификация на книжовния език отбелязват, че разговорният стил (разговорно-битовият, на всекидневното общуване) „не е свързан с професионалната дейност на човека, той се използва само в неофициалната сфера на общуване и за неговото използване не се предвижда специално обучение: той се усвоява от ранно детство“ (Стилистический 2006: 320).

Руските изследвания за функционалния статус на разговорно-битовия стил представят четири дискуссионни позиции:

1) съществува такъв функционален стил в структурата на книжовния език, който обхваща понятията (*устна*) *разговорна реч* и

стилизирана разговорна реч, битова епистолярна и дневникова епистолярна, тоест става дума за онези трудове, в които различават устната и писмената форма на разговорния стил (О. Б. Сиротинина, А. Н. Василева, В. Г. Костомаров, М. Н. Кожина, Ю. Н. Скрещнев и др.);

2) разговорната реч е особена система на неофициалната комуникация, а не стил на общуване, единиците ѝ функционално не са тъждествени с единиците на книжовния език, които се намират в отношения на диглосия с официалната кодифицирана книжовна реч (Е. А. Земска, Е. Н. Ширяев и др.);

3) разговорната реч е всяка устна форма на общуване, противопоставена на писмената разновидност на книжовния език по критерия *«устност»* (О. А. Лаптева, К. Кожевникова);

4) разговорният език е функционален конструкт, който в официалната / неофициалната, устната / писмената форми на езика има определени честотни признаци, прояви (О. И. Девятайкин, М. А. Кормилицина и др.) (Сиротинина 1997).

В полското езикознание са известни две позиции относно съдържанието на понятието *«разговорен стил»*: стилистично ситуативна (Ополе) и антропологическо-културна (Варшава). Ако първата е по-разпространена в източнославянското езикознание, то втората, *«разговорният език в културата»*, е по-малко известна (Сиротинина 1998). Така например, Е. Бартмински разглежда разговорния (разговорно-битовия) стил като централен в системата на стиловете от следните позиции: 1) това е първият език на човека, 2) прояви на разговорност има в устните и писмените разновидности на речта, 3) той е съставляваща на разговорния образ на света (Współczesny 2010). Именно антропоцентризмът е съществената характеристика за оценка особеностите на мислене на този стил, в рамките на който преобладава обособяване в едни или други признаци на неща от физиологичното и биологичното виждане на човека, възприемане на света чрез тези типове усещане, определяне на действителността от гледна точка на конкретния човек и неговите възможности, неговата жизнена практика (Współczesny 2010:122).

В българското езикознание за спонтанната всекидневна реч също така използват основно два термина – *разговорна реч* и *разго-*

ворен стил. Разговорното е онова, което няма достъп до официалната среда заради несъответствията на книжовния стандарт, онова, което не е достойно за подражаване заради прекомерната сниженост. Разговорният език е практическа разновидност на езика, конкретно говорене, тоест това е терминологичен аналог на понятието «устна реч» (Бояджиев 2009: 18, 159).

Дискусионността на посочените по-горе въпроси е заложена много отдавна и е прогнозирана в трудовете на чешките лингвисти. А. Едличка предупреждава:

Разговорният книжовен език се възприема нееднозначно: а) като разговорна форма (противопоставена на писмената форма), реализирана в устните изказвания в различните стилистични сфери на комуникацията (специалната, публицистичната и т.н.); б) като особена функционална форма, използвана във всекидневното общуване в непубличните (неофициалните), диалогичните, спонтанните езикови реализации, съответно, в ония комуникативни сфери, в които като типични се приемат некнижовните образувания (Едличка 1987: 54).

Тази теория се гради върху разбирането, че има разговорен функционален език, устен по форма, интимен по своята реализация, и има разговорен стил, използването на който придобива голяма обществена значимост, тъй като може да се проявява и в писмена форма (Едличка 1987: 109).

Следователно такава широта на погледа върху устно-разговорната практика поражда и разлика в онтологията на признаците на разговорност, присъщи само на книжовния език: разговорността корелира с устността на формите на книжовния език, ситуативно – с диалогичността, с неутралната разговорна всекидневна практика.

А понятието «разговорно» се употребява само за стилистичните компоненти (фонетико-ортоепични и словесно-граматични) на устния национален език, които са преминали през кодификационния филтър чрез разговорно-битовия и книжните стилове на общуване – художествения, публицистичния. Затова «разговорното» е универсален признак на функционалната и емоционално-експресивната диференциация на стиловите разновидности на книжовния език, отнасящ се за единиците на разговорно-битовия стил, който се е

закрепил с определени езикови знаци в резултат на многостранния и сложен процес на дифузия, интеграция на регистрите на разговорното в книжовната езикова практика. Това е един от критериите на функционално-стиловата нормативност на устния и писмения текст в контекста на историята на книжовния език. Квалификацията на една или друга единица на езика като *разговорно* зависи: а) от нивото на устойчивост на нормите на съвременните писмени стилове; б) от това, как се трансформират в другите стилове експресивните свойства на разговорните лексеми; в) от механичното или творческото използване на разговорната дума в съответствие с изискванията на стила (Пилинський 1982: 39–40). Разговорното създава и лексико-синтактичната структура на изказването (Єрмоленко 1982: 114).

Корелацията *«разговорно – поетично»* е звеното на функционално и аксиологично пресичане в изказванията, което е свързано с взаимодействието на художествената и разговорно-битовата реч. Този научен модел на противопоставяне е възникнал на ниво осъзнаване на начините на речевото мислене. Така например разговорното се асоциира с неофициалността, ежедневието, конкретността на ситуативните стереотипи, съдържащи лексико-фразеологични и постоянни синтактични конструкции, то се координира с всекидневното езиково съзнание. Образността в устното битово общуване е спорадична, тя не е неговият определящ признак. Затова пък в художествения език поетическото е основополагащ функционален признак, който се проявява в тропите и фигуралните изрази, във функциите на символите, в литературно-художествената ономастика, в семантизацията на звуковия строй на речта, тъй като поетическият език представлява «система от културно-изразителни средства, ориентирани към постигане на стилистичен ефект на високия, необичаен за всекидневното общуване стил» (Єрмоленко 1999: 323). Разговорно-битовата реч не е лишена от образност, но тя е насочена към фактора за оценка, експресия, емоционалност, обобщение, типизация на конкретните национално маркирани етнокултурни ситуации, които формират системата на постоянните сравнения, фразеологизмите, изтърканите *«метафори, с които живеем»*, дискурсивните разговорни синтактични структури. Поетичното се поражда от творческия подход към езика, от конкретно-чувственото

взприемане на света и ориентацията към неговото емоционално-естетическо възприемане и възпроизвеждане в определени писмени текстове. Ако разговорното се основава върху определени начини за предаване и обмяна на информация, върху изказване на оценки с помощта на ежедневни стереотипи, то поетичното изхожда от авторското начало, има в литературната традиция идиостилово изразяване и писмена форма.

Това не значи, че разговорната реч, в частност разговорно-битовият стил, са лишени от поетичното, но то може да бъде изразено ситуативно, тъй като понятието поетично обхваща също така и регистрите на настроението (романтично-сентименталния, лирично-интимния, философско-медитационния т.н.), то се проявява в зависимост от ситуацията, темата на общуване. Такива ярки примери наблюдаваме в художественият текст с интертекстуални включвания на поетични текстове: в размишленията на персонажите-интелигенти, които се намират в определени ежедневни ситуации. Авторът може да вплита символични, знакови цитати от поетични текстове за характеристика на персонажите, за определяне на сюжетни ситуации, за драматизация на микроконтекста, за подчертаване на неговото настроение и т.н. Срв. откъс от романа на Б. Антоненко-Давидович *За ширмой*:

Матері немає вже, лиш у багажному вагоні стоїть десь оцинована труна з її тілом... І в пам'яті спливли слова пушкінського вірша: *И хоть бесчувственному телу // Равно повсюду истлевать...* Та слідом за ними зненацька виринув з якогось закамарка пам'яті й переклад цього вірша на мову матері [...]: *І хоч однаково де тліти / / Німому тілові і труні, // Та все б хотілося спочити // У краю рідному мені...».*

Още один пример – от повестта на О. Забужко *Инопланетянка*. Разсъждавайки за свободата на творчеството на художника, героинята построява разсъжденията си чрез цитиране от Леся Українка:

Невже ніколи ти того не бачиш, що буде – неминуче, невблаганне? Невже тобі не каже в серці голос: «Так буде, так! Так буде, не інакше!»?» – Його добродушний спокій у відповідь: «По щирості сказавши – ні, ніколи».

Такъв е пътят на дифузията на поетичното в битовите ситуации, стилизирани в прозаичните, драматичните текстове. Той е характерен още от началото на XX век, когато се засилва процесът на интелектуализация на книжовната и реалната устно-разговорна практика.

Не е лишена от разговорното също така и поетичната реч в нейните прозаична и стихотворна текстова проява, тъй като поетическият речник обхваща названия-битовизми, диалектизми в образна функция: „категорията разговорност [...] е тясно свързана с категорията на диалектизмите, регионалните различия на националния език“ (Срмоленко 2009: 227), думи с форманти, които се възприемат като елементи на разговорно-битовия стил, лексика с регистри на гальовност, шеговитост, ирония, хумор, пошлост, заядливост и под., при това наративността често се ориентира към стилизация на устно-разговорните диалози, полилози, към полифонизъм на повествователния контекст, в който се сливат гласовете на автора, персонажите, природата.

В украинистиката въпросът за стиловата дифузия на разговорните елементи, в широкия смисъл на това понятие, привлича вниманието на стилистите, лексиколозите, лексикографите. Така например, в славянската лингвостилистика има традиция да се правят изследвания на устната разговорна реч (нормативна и ненормативна) въз основата на отразяването ѝ в художествената литература като обработена, нормирана реч с дълбока народно-разговорна основа. С изучаването на прозаичната и поетичната реч се развива теорията на за културно-художествената норма (ортографичната, ортоепичната, лексикалната, словообразователната, синтактичната) (Пустовіт 1989: 259), в която традиционните елементи, утвърдени от миналата книжовна практика, а също така новите диалектизми, жаргонизми, битовизми се включват според критерия на тяхната правилност и художествена убедителност.

Изначалността на корелацията *«разговорно – поетично»*, според нас, се състои в следното: въз основа на това противопоставяне от древни времена се развива нов, в сравнение с всекидневния модел на речевото мислене – образен художествен, висок, емоционално-естетически модел.

Благодарение на този начин на мислене в историята на националния език е възникнала разножанровата поетическа култура. Двата начина на речевото мислене, разбира се, не съществуват отделно, и затова в зависимост от комуникативните интенции делът на едните или другите словесно-образни структури с характерната за тях функционално-ситуативна натовареност се актуализира ту в разговорната (комуникативно-стиловата парадигма *устна реч*), ту в художествено-поетическата сфера. Следователно този тип взаимодействие е, така да се каже, паритетен и засяга, в генетичен план, определени сегменти в националната езикова структура – некнижовната и книжовната. Поетическият език „е готов“ да погълне разговорното, но има функционални, естетически ограничения, свързани с нормативността на писмения текст, с ориентацията на неговата поетика към полифонизъм, наративност, диалогизъм, непринуденост. А разговорната реч е повече дистанцирана от поетическата, част от взаимодействието става на нивото на стилистиката на експресивното.

Важен теоретически и практически проблем е отражението на границите на дифузията на поетическата и разговорно-битовата реч в речниците на езика на поезията. На пръв поглед човек би казал, че в такъв тип речник няма място за функционално-стилови маркери. Затова пък в *Нов речник на епитетите в украинския език* думите с бележка *разговорно са* знаци на народно-разговорна основа на естетическата норма на украинския книжовен език. Струва си да отбележим, че тази бележка свидетелства за връзката на думата с непринудената разговорно-битова реч, която се трансформира в езика на художествената литература, предимно в прозата (Єрмоленко 2012).

Нееднозначна е също така опозицията «разговорност – научност», свързана с противопоставянето на разговорно – книжно, устно – писмено, ненормативно – нормативно. В този случай трябва да говорим, преди всичко, за важността на формата на езика за реализацията на тези явления: устна – за разговорността, писмена – за научността, тъй като за научния стил е извънредно важно да се фиксира знанието във времето и пространството, именно писмената форма влияе върху формирането на синтаксиса на научния език. Научността се изразява в ясност, точност и логическа последователност, доказателност, обмисленост на изложението, на изразеното мнение,

в нейната абстрактност. Стилното значение на научността е свързано с характерното лексикално напълване на текста (терминология, книжна, абстрактна лексика). Именно в това се състои и същността на понятието *естетика на научния език*, която отсича всичко ситуативно-конкретно, предметно-изобразително. Срв. във връзка с това мнението на Т. Г. Винокур, че чрез отказа от първоначалната (устна и разговорна) форма на диалога индивидуалната свобода на подбора на езикови средства става все по-ограничена – расте целеустремеността, ориентацията към езика, т.е. проявата на отношение към изразителните възможности на езика, а следователно *изиграване* на определена езикова роля (Винокур 1980:119).

Звуковата форма на научния език (устната възпроизводима реч) пък е вторична. Незначителен е и кръгът от разговорни елементи в научния стил – местоимения в първо и второ лице множествено число, глаголи в повелително наклонение, обобщено-лични и неопределено-лични изречения. Взаимодействието на разговорната и научната реч е изразено най-силно точно в научно-популярния жанр, ориентиран към диалогичното взаимодействие между автора и въображаемия читател, когато се актуализират оценъчността, образността, емоционалността, експресивността на изложението. И това е свързано не само с използването на специфични метафори, сравнения, привлечени като съставки на разговорния образ на света, които спомагат чрез опората на битовото съзнание, конкретно-чувствените (зрителни, слухови, осезателни) образи на елементарните ситуации от ежедневието да се обясни сложно, абстрактно явление. Всъщност, разговорно-битовият стил (неговите маркери) изпълнява функцията на проводник на научното знание. В такъв случай се актуализират въпросите на лексико-синтактичната организация на речта. Н. Н. Сологуб като отчита, че проблемът «за мястото на разговорната реч в системата на функционалните стилове на съвременните книжовни езици се определя като един от съществените в съвременната функционална стилистика», предлага за анализ типични съчетания на синтактични елементи на деловата, научната проза и езика на вестника с разговорни конструкции: въпрос – отговор в научната проза; просто изречение в научния текст; разговорни вмъквания в научния текст; непълни изречения в писмените стилове. Тя прави

важен извод за наличието «на тенденция на сближаване и изравняване (на две форми на реализация на книжовния език. – С. Б.) на определени исторически етапи» на неговото развитие, за съответствието на разговорните синтактични конструкции със синтактичните, композиционните и експресивните вътрешнотекстови и екстралингвистични условия на общуване (Сологуб 1982:179).

Научният стил също така е малко идентифициран, както и разговорно-битовият. Научността, също както и разговорността, е свързана с използването на символи – заместители на други знаци: в научния стил се привличат за обяснение формули, графики, схеми, а в разговорния – жестове, мимика, интонация, които създават съответно характерна експресия на научност и разговорност. Затова напълно справедливо е твърдението на А. П. Ковал, че елементите на разговорно-битовия стил се срещат не в чисто научните, а в научно-популярните текстове, в частност, когато те по маниер на изложение се доближават до разказа (Коваль 1970:31). Както е известно, представителите на Пермската школа по стилистика отделят голямо внимание на изучаването на научния текст. Навремето Х. Р. Курбатов предлага научно-популярният стил на изложение (неутрално-безличният, вежливо-заповедният, псевдоинтимният) да се определя като писмена всекидневно-професионална реч, където думата «всекидневна» ще подчертава разпространеността на едни или други професии, занаяти (Курбатов 1985).

Разговорността, макар и частично, влиза в научността, тъй като е свързана най-малкото с нейните устни форми на проява, конкретизация на абстрактното. Затова пък научността, например използването на термини, в разговорно-битовия дискурс е крайно рядко явление: в другите функционални, семантико-синтактични условия става детерминологизация на думите.

Разговорният и официално-деловият стил на книжовния език са противопоставени на основата на стилового значение на разговорност и официалност на маркираните конструктивни единици. Междустоловата интеграция може да става под влиянието на социални фактори: „Стандартизиран и най-силно кодифициран от всички разновидности на общокнижовния език, стабилен и затворен в своите рамки, официално-деловият стил е чувствителен към социалния

фактор“ (Мова 1977: 216). Той, в частност, оказва влияние върху изравняването на нормите на разговорния стил, тъй като ежедневната официална производствено-служебна практика на говорещите влияе върху нормализацията на всекидневно-битовата сфера на общуване, особено в градовете. Социална мотивация има също така и използването на официално-деловите клишета, думите-термини, словосочетанията, фразите със стилизирана производствена ситуация, които придобиват в езика на прозата признаци на разговорност, тъй като стават знак-образ на устната реч на един или друг социален тип персонаж (Мова 1977: 192) или средство на ирония със социална конотация (Мова 1977: 193). Действително, такива случаи са единични и рядко са художествено оправдани.

В сферата на официалната комуникация широко са представени както устната (официалната публична и производствено-служебната с жанрово-стилови разновидности), така и писмената форма на речта. Навремето А. П. Ковал е формулира няколко съвета за доработка на деловия текст за придаването му на форма на *разговор с аудиторията*: да се съкратят дългите изречения, да се използва обръщение към слушателите; да се употребяват вметнати конструкции, свойствени на устната реч; да се изменят поне отделни места в доклада в диалогични; да се изразяват смисловите връзки между частите на доклада с думи, да се напомня от време на време предметът на доклада; да се разделя текстът с паузи; да се намали количеството на *книжните* думи; да се отделят частите на доклада, които ще се преразказват, а не четат; да се избягва многословието (Ковал 1982: 233–235). При условие че се спазват тези съвети, в официално-деловия контекст ще се влее разговорност, което ще облекчи възприемането на логическите, причинно-следствените, времевите и други връзки на частите на текста.

В жанрово-стиловите разновидности на устната производствено-служебна реч обаче в по-голяма степен присъстват такива прагматични компоненти, като неподготвеност, спонтанност, използване на компенсационни средства (интонация, мимика, жестове), ненужно повтаряне на думи, словосъчетания, съдържания, дублиране на емоции, което още повече сближава устната делова реч с разговорно-битовата сфера на общуване.

Разговорно-битовата и официално-деловата практика са противопоставени също на ниво неутралност по отношение на съобщаваното, тъй като последователността и логизацията на съобщаваното изискват прав словоред в синтаксиса на деловия стил.

Проблемът на взаимодействието *разговорност – официалност* не е само буквално съотношение на стиловите сфери, на тяхната дифузия, предизвикана функционално, ситуативно, дискурсивно. Това е също така проява на влияние на стихията на живата реч върху публичната, строго регламентираната реч, тоест върху езика на вестниците, официалните изказвания по радиото, телевизията, в пресата. В частност, относно периода от края на 80-те години на XX век се говори за процесите на разпространение, активизация на елементите на разговорния стил в сферите на публицистическия и в определена степен на официално-деловия стил, които характеризират като демократизация и либерализация (А. А. Тараненко, В. Г. Костомаров, Д. Х. Баранник), вулгаризацията (Л. И. Скворцов, В. М. Мокиенко), интимизацията (Г. Я. Солганик) на стилистическите принципи на книжовния език.

В публицистичната реч на 90-те години на XX век се отбелязва не само дифузията на субстандартните елементи, на стилистически по-ниските слоеве на речта, но и наличие „на обща стилистическа тоналност на устната реч в сферата на публицистичния стил“ (Тараненко 2002: 34).

От какво е предизвикана активността на разговорност в официалната сфера на приложение на книжовния език? Преди всичко, това се дължи на стремеж на значителна част от обществото към по-голяма простота на своето публично изказване, за опростяването на стилистиката на общуване е способствал също така факторът на голяма откритост [...] в даден период на обществено-политическия живот на страната. Благодарение също на предаванията по радиото и телевизията на заседанията на Върховната Рада, на достатъчно честите пресконференции, на практиката на публичните изказвания на държавните дейци, политици, предприемачи, дейци на културата и т.н. леко се вдигна завесата на тайнствеността, която винаги е съпровождала поведението, в това число и речевото, на тези слоеве на обществото. Широкият маси от населението получиха възможност

да се убедят в отсъствието на принципни различия в езика на общуването на представителите на различните социални слоеве (Тараненко 2002:35).

Важна е модификацията на жанровете на публичното общуване, на увеличаването на *разговорните* предавания (токшоу, беседи, телемостове, кръгли маси, конкурси, тегления на лотарии, диалогични коментари на спортните мероприятия и т.н.), диалогизацията на информационния обмен посредством установяване на контакт на журналиста в студиото с журналиста или интервюера извън студиото с използване прийоми на разговорната реч и т.н. (срв. Тараненко 2002: 36).

Следователно в официалната сфера разговорността е риторическа експресивна категория, която обхваща понятието за емоционално, живо, непринудено, достъпно за възприятие общуване. В това си качество тя е представена в публичните монологични форми (изказване, лекция, доклад и т.н.). Става дума за специална подготовка, за настройка на речевия регистър на съобщението, обмяната на мнения, определена информация, характерни за ораторското изкуство, езика на средствата за масова информация, научно-популярното изложение.

И така, разговорното и разговорността са комуникативни, стилистични и риторични категории, пронизващи цялата структура на реалното общуване.

Превод от руски: Сийка П. Гочева

ЛИТЕРАТУРА

Баранник 2008: Баранник, Д. Х. Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови (на захист розмовного стилю). // *Мовознавство*, № 4–5, 18–31.

Barannik 2008: Barannik, D. H. Narodnorozmovniy skladnik leksichnož ta frazeologičnož sistem natsionalnož movi (na zahist rozmovnogo stilyu). // *Movoznavstvo*, № 4–5, 18–31.

Бояджиев 2009: Бояджиев, Т. Разговорният език и книжовната нормативност. // *Български език*, Год. LYI, с. 157–161.

Boyadzhiev 2009: Boyadzhiev, T. Razgovorniyat ezik i knizhovnata normativnost. // Balgarski ezik, God. LYI, s. 157–161.

Винокур 1980: Винокур, Т. Г. *Закономерности стилистического использования языковых единиц*. Москва: Наука.

Vinokur 1980: Vinokur, T. G. Zakonomernosti stilisticheskogo ispolzovaniya yazkovh edinit. Moskva: Nauka.

Едличка 1987: Едличка, А. Литературный язык в современной коммуникации. // *Новое в зарубежной лингвистике*, вып.20, Москва: Прогресс, 38–134.

Edlichka 1987: Edlichka, A. Literaturny yazk v sovremennoy kommunikatsii. // *Novoe v zarubezhnoy lingvistike*, vp.20, Moskva: Progress, 38–134.

Єрмоленко 2009: Єрмоленко, С. Я. *Мовно-естетичні знаки української культури*. Кіпв: Ін-т української мови НАН.

Єrmolenko 2009: Єrmolenko, S. Ya. Movno-estetichni znaki Ukraïnsykoï kulyturi. Kïpv: In-t Ukraïnsykoï movi NAN.

Єрмоленко 1999: Єрмоленко, С. Я. *Нариси з української словесності: (Стилістика та культура мови)*. Кіпв: Довіра.

Єrmolenko 1999: Єrmolenko, S. Ya. Narisi z Ukraïnsykoï slovesnosti: (Stilistika ta kulytura movi). Kïpv: Dovira.

Єрмоленко 1982: Єрмоленко, С. Я. *Синтаксис і стилістична семантика*. Кіпв: Наук. Думка.

Єrmolenko 1982: Єrmolenko, S. Ya. Sintaksis i stilistichna semantika. Kïpv: Nauk. Dumka.

Єрмоленко 2012: Єрмоленко, С. Я., Єрмоленко В. І., Бибик С. П. *Новий словник епітетів української мови*. Кіпв: Грамота.

Єrmolenko 2012: Єrmolenko, S. Ya., Єrmolenko V. I., Bibik S. P. Noviy slovník epitetiv Ukraïnsykoï movi. Kïpv: Gramota.

Коваль 1982: Коваль, А. П. *Культура ділового мовлення*. Кіпв: Вища школа.

Kovaly 1982: Kovaly, A. P. Kulytura dilovogo movlennya. Kïpv: Vishta shkola.

Коваль 1970: Коваль, А. П. *Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту*. Кіпв: Вид-во Київ. ун-ту.

Kovaly 1970: Kovaly, A. P. Naukoviy stily suchasnoï Ukraïnsykoï literaturnoï movi: struktura naukovogo tekstu. Kïpv: Vid-vo Kiïv. un-tu.

Курбатов 1985: Курбатов, Х. Р. *О стиле письменной обиходно-профессиональной речи*. // Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей. Пермь, 162–167.

Kurbatov 1985: Kurbatov, H. R. O stile pisymennoy obihodno-professionalynoy rechi. // Problem funktsionirovaniya yazka i spetsifiki rechevh raznovidnostey. Permy, 162–167.

Мова 1977: *Мова і час: розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови.* / відп. ред. В. М. Русанівський. Кієв: Наук. Думка

Mova 1977: *Mova i chas: rozvitok funktsionalnyh stiliv suchasnoi ukrainskyoi literaturnoi movi.* / vidp. red. V. M. Rusanivskyiy. Kіiv: Nauk. dumka

Пилинський 1982: Пилинський, М. М. *Розмовна лексика в писемних стилях сучасної української літературної мови.* // Взаємодія усних і писемних стилів мови. Кієв: Наук. думка, 28–67.

Pilinskyiy 1982: Pilinskyiy, M. M. *Rozmovna leksika v pisemnih stilyah suchasnoi ukrainskyoi literaturnoi movi.* // Vzaemodiya usnih i pisemnih stiliv movi. Kіiv: Nauk. dumka, 28–67.

Пономарів 1992: Пономарів, О. Д. *Стилістика сучасної української мови.* Кієв: Либідь

Ponomariv 1992: Ponomariv, O. D. *Stilistika suchasnoi ukrainskyoi movi.* Kіiv: Libidy

Пустовіт 1989: Пустовіт, Л. О. *Питання мовної норми в сучасній художній прозі.* // Жанри і стилі в історії української літературної мови. Кієв: Наук. думка, 253–264.

Pustovit 1989: Pustovit, L. O. *Pitannya movnoi normi v suchasniy hudozhniy prozi.* // Zhanri i stili v istorii ukrainskyoi literaturnoi movi. Kіiv: Nauk. dumka, 253–264.

Сиротинина 1997: Сиротинина, О. Б. *Изучение разговорной речи как одна из проблем русской стилистики.* // Stylistyka, VI, Opole, 137–144.

Sirotinina 1997: Sirotinina, O. B. *Izuchenie razgovornoy rechi kak odna iz problem russkoy stilistiki.* // Stylistyka, VI, Opole, 137–144.

Сиротинина 1998: Сиротитина, О. Б. *О терминах «разговорная речь», «разговорность» и «разговорный тип речевой культуры».* // Лики языка. Москва: Институт русского языка РАН.

Sirotinina 1998: Sirotitina, O. B. *O terminah «razgovornaya rechu», «razgovornosty» i «razgovorny tip rechevoy kulytur».* // Liki yazka. Moskva: Institut russkogo yazka RAN.

Сологуб 1982: Сологуб, Н. М. *Синтаксичні конструкції розмовного стилю в писемних функціональних стилях.* // Взаємодія усних і писемних стилів мови. Кієв: Наук. думка, 163–179.

Sologub 1982: Sologub, N. M. *Sintaksichni konstruktsii rozmovnogo stilyu v pisemnih funktsionalnyh stilyah.* // Vzaemodiya usnih i pisemnih stiliv movi. Kіiv: Nauk. dumka, 163–179.

Стилистический 2006: *Стилистический энциклопедический словарь русского языка.* / под ред. М. Н. Кожинной. – Москва: Флинта, Наука.

Stilisticheskiy 2006: Stilisticheskiy ntsiklopedicheskiy slovary russkogo yazka. / pod red. M. N. Kozhinoy. – Moskva: Flinta, Nauka.

Тараненко 2002: Тараненко, О. О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови // *Мовознавство*, № 5–5, 33–39.

Taranenko 2002: Taranenko, O. O. Kolokvializatsiya, substandartizatsiya ta vulygarizatsiya yak harakterni yavishta stilistiki suchasnoi ukrainskykoï movi // *Movoznavstvo*, № 5–5, 33–39.

Українська 2007а: *Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела*. Київ: Грамота.

Українська 2007а: *Ukrainsyka lingvostilistika HH – pochatku HHI st.: sistema ponyaty i bibliografichni dzherela*. Київ: Gramota.

Українська 2007б: *Українська мова : Енциклопедія / голова редкол. В. М. Русанівський*. Київ: Українська енциклопедія.

Українська 2007б: *Ukrainsyka mova : Entsiklopediya / golova redkol. V. M. Rusanivskyiy*. Київ: *Ukrainsyka entsiklopediya*.

Чемеркін 2009: Чемеркін, С. Г. *Українська мова і Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси*. Київ: НАН України. Інститут української мови.

Chemerkın 2009: Chemerkın, S. G. *Ukrainsyka mova i Interneti: pozamovni ta vnutrishnyostrukturni protsesi*. Київ: NAN Ukraïni. Institut ukrainskykoï movi.

Юрєвіч 1983: Юрєвіч, А.К. *Стылістыка беларускай мовы*. Мінск: Вышэйшая школа.

Yurvich 1983: Yurvich, A.K. *Stlistka belaruskay mov*. Minsk: Vshyshaya shkola.

Współczesny 2010: *Współczesny język polski*. / Pod. Red. J. Bartmińskiego. Lublin: Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.